Caritas Bosne i Hercegovine

CORDIAL
Stvaranje regionalnih mogućnosti za unaprjeđenje inkluzije osoba s invaliditetom

UNIJA ORGANIZACIJA OSOBA SA INVALIDITETOM U BOSNI I HERCEGOVINI

Opći izbori 2026

Ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u izbornom procesu

Prepreke u izbornom procesu i preporuke za Opće izbore 2026. godine i naredne izborne cikluse

O smjernicama

Dokument “Prepreke u izbornom procesu i preporuke za Opće izbore 2026. godine i naredne izborne cikluse” izrađen je u okviru projekta CORDIAL – Stvaranje regionalnih mogućnosti za unapređenje inkluzije osoba s invaliditetom, koji provodi Caritas Bosne i Hercegovine u partnerstvu s Unijom organizacija osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini.

Pripremio:
Željko Volaš, Organizacija amputiraca UDAS Republike Srpske

Kontakt:
Caritas Bosne i Hercegovine
Mehmeda bega Kapetanovića Ljubušaka 6, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
E-mail: caritas@caritas.ba
Web: www.caritas.ba

Sarajevo, 2026. godine

Financira
Europska unija

Ova publikacija je financirana sredstvima Europske unije.
Njezin sadržaj isključiva je odgovornost Caritasa Bosne i Hercegovine
i ne mora nužno odražavati stavove Europske unije.

Uvod

Osobe s invaliditetom u Bosni i Hercegovini imaju formalno pravo da glasaju, budu birane i sudjeluju u javnom i političkom životu. U praksi, prepreke se pojavljuju mnogo prije ulaska u glasačku kabinu: u nedostupnim informacijama, nepristupačnim stranačkim prostorijama i skupovima, maloj vidljivosti kandidata s invaliditetom, nepostojanju razumnih prilagodbi, problemima prijevoza, fizički nepristupačnim biračkim mjestima, neadekvatnim pomagalima, neujednačenoj pomoći druge osobe i teško dostupnim pritužbenim mehanizmima.

Dva uzastopna izborna ciklusa pokazuju gotovo nepromijenjeno stanje. Na Općim izborima 2022. godine 51% biračkih mjesta u promatranom uzorku nije omogućavalo samostalan pristup osobama s fizičkim invaliditetom, dok je na 19% unutarnji raspored bio neodgovarajući. Na Lokalnim izborima 2024. godine odgovarajući nalazi bili su 51% i 21%. ODIHR je zabilježio i glasanje osoba s invaliditetom iz automobila.

Izmjenama Izbornog zakona iz travnja 2026. godine uvedeno je pravilo da općinske/gradske izborne komisije pri određivanju biračkih mjesta uzimaju u obzir pristupačnost za birače s invaliditetom. To je važan napredak, ali formulacija sama ne propisuje mjerljive minimalne standarde, obveznu reviziju, javno objavljivanje podataka, rok za uklanjanje prepreka niti posljedice za izbor nepristupačne lokacije.

Pet neposrednih zahtjeva: obvezujuća kontrolna lista; brza provjera svih planiranih lokacija; javni podaci o pristupačnosti; pristupačne informacije i pomagala; obvezna obuka i korisničko testiranje novih izbornih tehnologija.

Oblast	Nalaz	Značenje
Fizički pristup	51% posmatranih mjesta bez samostalnog pristupa 2022. i 2024.	Sustavni i ponavljajući problem.
Tajnost i samostalnost	Glasanje iz automobila i oslanjanje na pomagača.	Pravo postoji samo ako pomoć ne zamjenjuje pristupačnost.
Informacije	Nedovoljno dosljedni formati: znakovni jezik, titlovi, audio, Braille i lako razumljiv tekst.	Birač ne može donijeti informiranu odluku pod jednakim uvjetima.
Kandidiranje	Nema redovnih javnih podataka o kandidatima i izabranim osobama s invaliditetom.	Nevidljivost otežava praćenje ravnopravnog sudjelovanja.
Tehnologija	Za 2026. najavljene funkcije pristupačnosti za osobe s oštećenjem sluha i vida.	Potrebno testiranje s korisnicima i pristupačna rezervna procedura.
Odgovornost	Nadležnosti su podijeljene između CIK-a, lokalnih komisija, lokalnih vlasti, vlasnika objekata, stranaka i medija.	Bez imenovanog nositelja prepreke se ponavljaju.

Preporučeni pravac reforme

- Pristupačnost urediti kao izvršivu obvezu, a ne kao preporuku ili dobrovoljnu praksu.
- Preći s reagiranja na dan izbora na planiranje, reviziju i uklanjanje prepreka prije izbora.
- Obuhvatiti fizičku, informacijsku, komunikacijsku, kognitivnu, proceduralnu i digitalnu pristupačnost.
- Osigurati razumnu prilagodbu i podršku i biračima i kandidatima s invaliditetom.
- Uključiti reprezentativne organizacije osoba s invaliditetom u donošenje pravila, testiranje, obuku, praćenje i vrednovanje, uz naknadu stvarnih troškova njihovog sudjelovanja.
- Objavljivati podatke i rezultate po lokalnim zajednicama, uz zaštitu osobnih podataka.

Svrha

Svrha dokumenta je da jasno identificira prepreke s kojima se osobe s invaliditetom suočavaju u izbornom procesu, pokaže tko je odgovoran za njihovo uklanjanje i predloži provedive mjere s rokovima i pokazateljima. Dokument je zamišljen kao zajednička zagovaračka osnova za dijalog s izbornom administracijom, političkim subjektima, medijima, lokalnim vlastima, institucijama za ljudska prava i međunarodnim partnerima.

Obuhvaća

- aktivno biračko pravo: registracija, informiranje, dolazak, identifikacija, glasanje i pritužba;
- pasivno biračko pravo: kandidiranje, kampanja, medijska zastupljenost, razumna prilagodba i obavljanje mandata;
- sudjelovanje u političkim strankama, izbornim komisijama, biračkim odborima, promatranju i javnim savjetovanjima;
- redovna biračka mjesta, mobilni timovi, ustanove, bolnice i glasanje u posebnim okolnostima;
- fizička, senzorna, komunikacijska, kognitivna, digitalna i proceduralna pristupačnost.

Metodologija

Analiza se zasniva na pregledu Izbornog zakona BiH i izmjena iz 2026. godine, Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom, pokazatelja OHCHR-a za član 29, izvješća ODIHR-a za izbore 2022. i 2024. godine, izvješća ODIHR-ove misije za procjenu potreba za Opće izbore 2026. godine i ranije radne analize pristupačnosti biračkih mjesta.

Savjetovanje s organizacijama osoba s invaliditetom dopunit će dokument kvalitativnim i, gdje je moguće, kvantitativnim podacima. Završna verzija treba navesti broj organizacija i ispitanika, teritorijalnu pokrivenost, vrste invaliditeta, razdoblje prikupljanja i metodu obrade. Bez tih podataka ne treba izvoditi tvrdnje o učestalosti problema u cijeloj BiH.

Pravni i međunarodni standardi

Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom

Član 29 Konvencije obvezuje države da osobama s invaliditetom jamče politička prava i mogućnost njihovog uživanja ravnopravno s drugima. To obuhvaća pristupačne i razumljive postupke, objekte i materijale za glasanje; zaštitu tajnog glasanja; pravo na kandidiranje i obavljanje javne funkcije; te, kada je potrebno i na zahtjev birača, pomoć osobe po njegovom izboru.

Član 9. zahtijeva pristupačnost fizičkog okruženja, prijevoza, informacija, komunikacija i usluga otvorenih javnosti. Član 5 zahtijeva jednakost i razumnu prilagodbu, a članovi 12 i 21 relevantni su za jednako priznanje pred zakonom i pristup informacijama. Organizacije osoba s invaliditetom moraju biti blisko konsultovane i aktivno uključene u odluke koje ih se tiču, u skladu s članom 4 i Opštim komentarom br. 7.

Invaliditet, intelektualne teškoće, psihosocijalni invaliditet ili procjena sposobnosti donošenja odluka ne smiju sami po sebi biti osnov za isključenje iz političkih prava. Podrška pri odlučivanju i pristupačne informacije treba da zamijene paternalističko uskraćivanje prava. ODIHR je i u kontekstu BiH ukazivao na potrebu usklađivanja ograničenja sa suvremenim međunarodnim standardima.

Domaći izborni okvir

Izborni zakon BiH uređuje biračka mjesta, pomoć drugog lica, rad izbornih organa, prigovore i druga pitanja. Izmjene objavljene u travnju 2026. propisuju da se biračka mjesta određuju najkasnije 65 dana prije izbora, uzimajući u obzir pristupačnost za birače s invaliditetom i tehničke preduvjete za izborne tehnologije.

Normativni napredak treba operacionalizirati podzakonskim aktima: definicijom minimalnih zahtjeva, obveznom kontrolnom listom, dokazima o pregledu, javnom objavom karakteristika lokacije, korektivnim rokom i jasnom odgovornošću. Sam izraz „uzimajući u obzir“ ne jamči da će birač moći samostalno ući i glasati.

Postojeće prepreke

Izborni ciklus	Bez samostalnog fizičkog pristupa	Neodgovarajući unutrašnji raspored	Dodatni nalaz
Opći izbori 2022.	51%	19%	Nisu bila dostupna pomagala za birače s vidnim ili kognitivnim teškoćama; zabilježena neujednačena primjena pomoći.
Lokalni izbori 2024.	51%	21%	Zabilježeni slučajevi glasanja osoba s invaliditetom iz automobila.

Izvor: ODIHR konačna izvješća za Opće izbore 2022. i Lokalne izbore 2024.

Podaci se odnose na promatrana biračka mjesta.

Stanje pred Opće izbore 2026.

ODIHR-ova Misija za procjenu potreba, u izvješću od 8. srpnja 2026, navodi da fizička pristupačnost biračkih mjesta i dalje predstavlja problem i da veliki broj lokacija ne omogućava samostalan pristup osobama s fizičkim invaliditetom. Istovremeno je pozitivno ocijenjeno da bi nove izborne tehnologije trebalo da sadrže funkcije pristupačnosti za birače s oštećenjem sluha i vida.

Rizik za 2026: tehnologija može unaprijediti integritet izbora, ali ne uklanja stepenice, previsoku kabinu, nepristupačan skener, nedostupno uputstvo ili neosposobljeno osoblje. Kvar ili nemogućnost biometrijske identifikacije ne smiju dovesti do odbijanja birača.

Prepreke kroz cijeli izborni proces

Faza	Najčešća prepreka	Potreban standard
Prije raspisivanja i planiranja	Osobe s invaliditetom nisu sustavno uključene u izradu pravila, nabavke i izbor lokacija	Obvezno savjetovanje i korisničko testiranje.
Registracija i informacije	Web-stranice, obrasci, rokovi i kontakti nisu dosljedno pristupačni.	WCAG pristup, više formata i telefonska podrška.
Kandidiranje	Trošak podrške, nepristupačne procedure i stranačke prostorije; stereotipi.	Razumna prilagodba, podrška i javni podaci.
Kampanja i mediji	Skupovi, debate i sadržaji bez rampe, tumača, titlova, opisa i lako razumljivog jezika.	Standard pristupačne kampanje i medijskih sadržaja.
Dolazak na glasanje	Prijevoz, parking, udaljenost, neravna ruta i vremenski uvjeti.	Pristupačna ruta i mogućnost sigurnog iskrcavanja.
Ulaz i kretanje	Stepenice, pragovi, vrata, kat bez dizala, gužva i kablovi.	Ravan ulaz ili propisna rampa; prohodna unutarnja ruta.
Identifikacija	Biometrija ili komunikacija ne odgovaraju korisniku.	Pristupačan interfejs i rezervna identifikacija ispravom.

Prepreke kroz cijeli izborni proces

Faza	Najčešća prepreka	Potreban standard
Glasanje	Listić, kabina, pribor i kutija/skener nisu u dosegu ili razumljivi.	Niska kabina, sjedeća opcija, pomagala, taktilni/audio pristup.
Pomoć	Odbijanje izabranog pomagača ili uticaj pomagača na izbor.	Pomoć na zahtjev, osoba po izboru, privatnost i evidencija.
Mobilni tim	Rani rok, dokumentacija i rizik pritiska u domu/ustanovi.	Jednostavniji kanali, hitni postupak i zaštita tajnosti.
Pritužba	Birač ne zna kome prijaviti prepreku ili format nije pristupačan.	Hitni višekanalni sustav i dokumentirana reakcija.
Poslije izbora	Nema javnog vrednovanja po lokacijama i vrstama pristupačnosti.	Javno izvješće, korektivni plan i proračun.

Kandidovanje i rad u političkim partijama

Ravnopravnost se ne završava pravom da se zaokruži listić. Osobe s invaliditetom treba da mogu sudjelovati u političkim strankama, biti kandidati, voditi kampanju, pratiti rad organa i obavljati mandat. Prepreke uključuju nepristupačne stranačke prostorije i sastanke, nedostatak osobne asistencije ili prevoza, nepristupačne interne digitalne platforme, dodatne troškove kampanje i stereotip da je invaliditet nespojiv s rukovodećom funkcijom.

Politički subjekti trebaju uvesti internu politiku pristupačnosti, kontakt osobu, proračun razumne prilagodbe, pristupačne procedure kandidovanja i dobrovoljno objavljuju podatke o zastupljenosti osoba s invaliditetom, uz samoodređenje i zaštitu privatnosti. Cilj nije simbolična kandidatura, nego realna mogućnost izbora i obavljanja mandata.

Kampanje, debate i mediji

Izborna informacija mora biti dostupna u vrijeme kada je relevantna. Naknadno objavljen titl ili prijevod ne omogućava ravnopravno praćenje debate uživo. Minimum uključuje kvalitetne titlove, tumačenje na znakovni jezik, pristupačan kontrast i font, tekstualni opis ključnih vizualnih elemenata, audio-format, lako razumljive sažetke i pristupačne web-stranice i dokumente.

Javni servisi i drugi mediji imaju posebnu odgovornost da njihove izborne debate, intervjui, uputstva i hitne obavijesti budu pristupačni. Politički subjekti treba da pristupačnost ugrade u produkciju, a ne da je prebacuju na medij ili pojedinačnog birača.

Samostalno i tajno glasanje

Pomoć druge osobe je pravo birača kada je zatraži, ali ne smije postati zamjena za pristupačnu kabinu, listić, informaciju ili tehnologiju. Glasanje ispred objekta ili iz automobila može biti samo krajnja hitna mjera na dan izbora. Svaki takav slučaj treba evidentirati kao dokaz da lokacija mora biti zamijenjena ili prilagođena prije narednih izbora.

Izborne tehnologije

- interfejs mora imati vizualne, zvučne i taktilne načine korištenja gdje je to tehnički moguće;
- uređaj, skener i ekran moraju biti u dosegu osobe koja sjedi;
- upute moraju biti dostupna na znakovnom jeziku, s titlovima, u audio i lako razumljivom formatu;
- testiranje mora obuhvatiti najmanje osobe s fizičkim, vidnim, slušnim, intelektualnim/razvojnim i višestrukim invaliditetom;
- mora postojati pristupačna rezervna procedura koja ne umanjuje tajnost niti proizvodi dodatno ispitivanje i stigmatizaciju;
- nalazi korisničkog testiranja i korektivne mjere treba da budu javno sažeti prije pune primjene.

Iskustva različitih grupa osoba s invaliditetom

Grupa	Tipične prepreke	Potrebna rješenja
Osobe koje koriste kolica, štake, hodalice ili proteze	Stepenice, strm ili klizav prilaz, teška vrata, nedovoljno prostora, previsoka kabina i kutija.	Cijela pristupačna ruta; sjedeća kabina; stolica za odmor; uređaji u dosegu.
Slijepe i slabovidne osobe	Složen listić, mali font, slab kontrast, nedostatak šablona, audio-uputa i digitalno pristupačnih dokumenata.	Taktilni šablon, audio, veliki tisak, lupa, jasna orijentacija i pomoć po izboru.
Gluhe i nagluhe osobe	Usmene najave, uputstva i promjene; nedostatak znakovnog jezika i kvalitetnih titlova.	Pisane/vizualne informacije, tumač gdje je potreban, titlovi i osposobljeno osoblje.
Osobe s intelektualnim ili razvojnim teškoćama	Složeni postupci i listići, nedostatak lakog jezika, paternalizam i procjena „sposobnosti“ na licu mjesta.	Lako razumljiv vodič, slike i kratki koraci; podrška bez utjecaja na izbor.

Iskustva različitih grupa osoba s invaliditetom

Grupa	Tipične prepreke	Potrebna rješenja
Osobe s psihosocijalnim invaliditetom	Stigma, stres, gužva, pritisak i ograničenja povezana s poslovnom sposobnošću.	Mirna komunikacija, podržano odlučivanje, jednako pravo glasa i razumna prilagodba.
Osobe s višestrukim invaliditetom	Kombinirane prepreke koje pojedinačna mjera ne rješava.	Individualizirana kombinacija fizičkih, komunikacijskih i proceduralnih prilagodbi.
Osobe u ruralnim područjima, ustanovama i bolnicama	Udaljenost, prijevoz, informacije, rani rok za mobilni tim i rizik utjecaja trećih lica.	Mobilni tim, fleksibilni hitni postupak, neovisnost i tajnost.

Višestruka diskriminacija

Žene s invaliditetom, osobe u ruralnim i povratničkim sredinama, pripadnici manjina, starije osobe, mladi, žrtve mina i osobe s niskim prihodima mogu istovremeno doživjeti više prepreka. Na primjer, fizički pristupačno biračko mjesto ne rješava nedostatak prijevoza, osobne asistencije, pristupačne informacije ili sigurnosti od pritiska. Podaci i savjetovanje zato treba da budu razvrstani najmanje prema polu, dobi, teritoriji i vrsti prepreke, bez narušavanja privatnosti.

Sustavne prepreke

Sustavni uzrok	Posljedica
Standard nije dovoljno mjerljiv	Lokacija se može označiti prihvatljivom bez provjere cijele rute i procesa.
Podijeljena odgovornost	CIK donosi pravila, lokalne komisije biraju lokacije, lokalna vlast i ustanove upravljaju objektima; odgovornost se prebacuje.
Kasno planiranje	Nema vremena za zamjenu objekta, radove, nabavku i testiranje.
Pristupačnost se svodi na kolica	Zanemaruju se vidne, slušne, kognitivne, komunikacijske i digitalne potrebe.
Pomoć zamjenjuje samostalnost	Birač gubi privatnost i raste rizik utjecaja.
Nedovoljna obuka	Pravila se tumače neujednačeno, a komunikacija može biti neprikladna.
Nema javne baze i dovoljno podataka	Birač ne zna uvjete, a iste nepristupačne lokacije se ponovo koriste.
Nema korektivnog proračuna i sankcija	Prepreka ostaje bez odgovornog nositelja i roka.
Nedovoljno sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom	Rješenja se projektiraju bez iskustva stvarnih korisnika.

Preporuke po odgovornim akterima:

Centralna izborna komisija

- Usvojiti obvezujući minimalni standard i jedinstvenu kontrolnu listu pristupačnosti koja obuhvaća cijeli put birača i sve vrste pristupačnosti.
- Za 2026. odmah izdati operativnu uputu za brzu provjeru lokacija prije isteka zakonskog roka za njihovo određivanje i definirati način zamjene rizičnih lokacija.
- Uspostaviti javni registar/kartu biračkih mjesta s fotografijom ulaza, katom, dizalom, rampom, parkingom, širinom vrata, pomagalima i kontaktom za podršku.
- Obezbijediti standardni komplet: niska kabina, sjedeća opcija, lupa, držač listića/olovke, čitljiva signalizacija, papir za pisanu komunikaciju i stolica za odmor; pilotirati taktilne šablone i audio-upute.
- Pripremiti pristupačne biračke vodiče: znakovni jezik, titlovi, audio, veliki tisak, pristupačan elektronički dokument i lako razumljiv format.
- Uvesti obvezni modul i praktičnu provjeru znanja za biračke odbore.
- Testirati nove tehnologije s najmanje pet grupa korisnika i objaviti sažetak nalaza i korekcija.
- Uspostaviti pristupačan telefonski, SMS i digitalni kanal za prijavu prepreka prije i na dan izbora.
- Objaviti postizborno izvješće o pristupačnosti po lokalnim zajednicama, uključujući pritužbe i korektivne planove.

Općinske/gradske izborne komisije

- Pregledati svaku lokaciju s organizacijama osoba s invaliditetom; dokumentirati fotografijama i ocjenom po vrstama pristupačnosti.
- Prednost dati zamjeni nepristupačne lokacije dostupnim javnim objektom; privremena rampa je drugo, a glasanje izvan objekta krajnje rješenje.
- Osigurati prohodnu rutu, parking/iskrcavanje, rasvjetu, signalizaciju i uklanjanje kablova i namještaja na dan izbora.
- Imenovati osobu i dežurni kontakt za hitno rješavanje prepreka.
- U proračunu planirati trajne prilagodbe objekata koji se redovno koriste za glasanje.

Politički subjekti

- Usvojiti i javno objaviti obvezu pristupačne kampanje i političkog sudjelovanja osoba s invaliditetom.
- Osigurati fizički i digitalno pristupačne prostorije, sastanke, skupove i interne postupke kandidiranja.
- Planirati proračun za razumnu prilagodbu kandidata, članova i volontera s invaliditetom.
- Izborne programe objaviti najmanje u pristupačnom PDF/HTML formatu, audio-sažetku, videu s titlovima i znakovnim jezikom te lako razumljivom sažetku.
- Uključivati osobe s invaliditetom na kandidatske liste i u rukovodstva na pozicijama s realnom mogućnošću izbora, uz podršku za obavljanje funkcije.
- Suzdržati se od sažaljivog, paternalističkog ili diskriminatornog predstavljanja invaliditeta.

- Osigurati titlove i tumačenje na znakovni jezik za ključne izborne debate, upute i hitne informacije.
- Objavljivati transkripte, audio-sadržaj, čitljive grafike i tekstualne opise važnih vizualnih informacija.
- Web-stranice, video-plejeri i dokumenti treba da budu dostupni korisnicima tastature i čitača ekrana.
- Uključiti osobe s invaliditetom kao kandidate, analitičare i sugovornike o svim političkim temama, ne samo o invaliditetu.
- Uredničke i produkcijske timove obučiti o pristupačnoj komunikaciji i nediskriminatornom jeziku.
- Institucije ljudskih prava, organizacije osoba s invaliditetom i promatrači
- Uključiti pristupačnost i političko sudjelovanje u praćenje prije, tijekom i poslije izbora.
- Razviti standardiziranu evidenciju prepreka i pritužbi, uz zaštitu osobnih podataka.
- Osigurati pristupačne mehanizme pravne pomoći i strateški obrađivati ponavljajuće slučajeve diskriminacije.
- Organizacijama osoba s invaliditetom osigurati resurse za reviziju, obuke, testiranje i promatranje, bez ugrožavanja njihove neovisnosti.

Prioritetni akcioni plan - Hitne mjere za izbore 2026.

Aktivnost	Vodeći nositelj	Rok	Pokazatelj
1. Operativna instrukcija i brza kontrolna lista pristupačnosti	CIK BiH	Odmah / najkasnije 15 dana	Objavljen akt i obrazac; dostavljen svim komisijama.
2. Brza provjera svih planiranih redovnih lokacija i zamjena visokorizičnih	Lokalne komisije i lokalne vlasti	Prije isteka zakonskog roka; provjera korekcija 30 dana prije izbora	100% lokacija ima dokumentiran status; nema lokacija sa sigurnosnim rizikom bez rezervnog plana.
3. Javni podaci o pristupačnosti biračkih mjesta	CIK BiH i lokalne komisije	Najkasnije 30 dana prije izbora	Podaci dostupni za sva redovna biračka mjesta.
4. Pristupačni vodiči i informacije za birače	CIK BiH	Najkasnije 45 dana prije izbora; ažuriranje po potrebi	Znakovni jezik, titlovi, audio, veliki tisak, pristupačan web i lako razumljiv vodič.
5. Osnovni komplet i niska kabina	CIK BiH i lokalne komisije	Najkasnije 15 dana prije izbora	Komplet evidentiran na svakom biračkom mjestu.
6. Obuka i praktično testiranje biračkih odbora	CIK BiH i lokalne komisije	Prije raspoređivanja članova	100% članova završilo modul i test.

Aktivnost	Vodeći nosilac	Rok	Pokazatelj
7. Korisničko testiranje izbornih tehnologija i rezervni postupci	CIK BiH i dobavljači	Prije pune operativne primjene	Testiranje s najmanje pet grupa; korektivni zapisnik.
8. Višekanalni centar za prijavu prepreka	CIK BiH i lokalne komisije	Najkasnije 15 dana prije izbora	Telefon, SMS i digitalni kanal; evidencija odgovora i ishoda.
9. Standard pristupačne kampanje	Politički subjekti i mediji	Odmah i tijekom cijele kampanje	Objavljene obveze; pristupačni programi, skupovi i ključne debate.
10. Postizborna evaluacija	CIK BiH uz organizacije OSI i promatrače	Do 90 dana poslije izbora	Javno izvješće s podacima po lokalnim zajednicama i planom korekcija.

- Izbornim zakonom i podzakonskim aktima izričito urediti fizičku, informacijsku, komunikacijsku, kognitivnu i digitalnu pristupačnost, odgovornost i djelotvorne posljedice za nepostupanje.
- Uvesti reviziju svih redovnih biračkih mjesta najmanje šest mjeseci prije izbora i javnu kartu s provjerom korektivnih mjera 45 dana prije izbora.
- Uspostaviti višegodišnji fond za trajno prilagođavanje javnih objekata koji se koriste za glasanje.
- Urediti jednostavniju i fleksibilniju prijavu za mobilni tim, uključujući hitni kanal kada se zdravstveno stanje promijeni poslije redovnog roka.
- Preispitati sva ograničenja političkih prava povezana s invaliditetom i poslovnom sposobnošću.
- Uvesti redovno prikupljanje podataka o sudjelovanju osoba s invaliditetom kao birača, kandidata, izabranih osoba, članova izbornih organa i promatrača, isključivo uz zaštitu privatnosti i dobrovoljno samoodređenje.
- Uključiti standarde pristupačnosti u svaku javnu nabavu izbornih tehnologija i komunikacijskih usluga.

Pokazatelji napretka

Pokazatelj	Početna vrijednost	Cilj
Biračka mjesta sa samostalnim fizičkim pristupom	ODIHR uzorak 2024: oko 49%	Najmanje 80% u prvoj sljedećoj sveobuhvatnoj provjeri; 100% do 2030.
Mjesta s odgovarajućim unutrašnjim rasporedom	ODIHR uzorak 2024: oko 79%	Najmanje 95% na Općim izborima 2026; 100% nakon korektivnog ciklusa.
Lokacije s javnim podacima o pristupačnosti	Nema jedinstvenog javnog registra	100% planiranih redovitih lokacija.
Birački odbori završili obuku	Nije javno mjerljivo	100% članova završilo modul i praktičnu provjeru.
Pristupačni formati informacija	Djelomično i neujednačeno	Najmanje: titlovi, znakovni jezik, audio, pristupačan web/dokument, veliki tisak i lako razumljiv format.
Osnovni komplet pomagala	Nije sustavno dostupan	100% biračkih mjesta ima evidentiran komplet.

Pokazatelji napretka

Pokazatelj	Početna vrijednost	Cilj
Tehnologije korisnički testirane	Nema javno dostupne objedinjene početne vrijednosti	Sve ključne tehnologije testirane s najmanje pet skupina korisnika prije pune primjene.
Prijavljene prepreke riješene na dan izbora	Nema javnog pokazatelja	Najmanje 90% tehnički rješivih slučajeva, uz evidenciju.
Zadovoljstvo samostalnošću i tajnošću	Nema početne ankete	Uspostavljena početna vrijednost i rast od najmanje 20 postotnih poena do 2030.
Kandidati i izabrane osobe s invaliditetom	Nema redovite javne evidencije	Dobrovoljna, zaštićena i usporediva evidencija; rast zastupljenosti po izbornim ciklusima.

Zaključak

Dokazi iz 2022. i 2024. godine pokazuju da osobe s invaliditetom i dalje ne mogu ravnopravno koristiti izborna prava. Gotovo identičan nalaz o fizičkoj nepristupačnosti u dva ciklusa ukazuje da pojedinačna, privremena i dobrovoljna rješenja nisu dovoljna. Promjena mora početi prije izbornog dana: obvezujućim standardom, provjerom svake lokacije, dostupnim informacijama, planiranim proračunom, obučenim osobljem i javnom odgovornošću.

Istovremeno, dokument širi fokus s biračkog mjesta na političko sudjelovanje u cjelini. Osoba s invaliditetom mora imati realnu mogućnost da bude informirani birač, član političke stranke, kandidat, izabrani predstavnik, član izbornog organa i promatrač. To zahtijeva pristupačnost, razumnu prilagodbu i uklanjanje prepreka u institucijama, strankama i medijima.

Pristupačniji izbori koriste i starijim osobama, trudnicama, roditeljima s djecom, osobama s privremenim povredama i svima kojima su potrebne jasne informacije i sigurno kretanje. Pristupačnost zato nije dodatak izborima, nego mjerilo njihove demokratičnosti, kvaliteta i vjerodostojnosti.

Kontrolna lista za pristupačnost biračkog mjesta

Područje	Minimalni zahtjev	Ocjena	Korektivna mjera/rok
Lokacija i prevoz	Pristupačan javni prijevoz ili mjesto za iskrcavanje; označen pristupačan parking; jasna ruta.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	
Prilaz	Čvrsta, ravna i neklizajuća površina; bez stepenica ili s sigurnom rampom i rukohvatom.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	
Ulaz	Dovoljna širina, nizak prag, vrata koja se lako otvaraju i zaštita od vremenskih uvjeta.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	
Unutrašnja ruta	Dovoljna širina i prostor za okretanje; bez kablova, namještaja i gužve.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	
Osvjetljenje i kontrast	Dobro osvjetljenje bez odsjaja; kontrastne oznake i čitljiva signalizacija.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	

Kontrolna lista za pristupačnost biračkog mjesta

Područje	Minimalni zahtjev	Ocjena	Korektivna mjera/rok
Kabina	Najmanje jedna kabina za sjedeće glasanje, odgovarajuća visina i prostor za kolica.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	
Kutija/skener	U dosegu osobe koja sjedi; pristupačne kontrole i razumljiva potvrda radnje.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	
Informacije	Veliki tisak, audio, znakovni jezik, titlovi, lako razumljiv format i pristupačan web.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	
Pomagala	Lupa, držač listića/olovke, taktilni šablon gdje je uveden i stolica za odmor.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	
Komunikacija	Papir i olovka, jasna pisana/vizualna uputstva, strpljiva komunikacija i tumač gdje je potreban.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	

Područje	Minimalni zahtjev	Ocjena	Korektivna mjera/rok
Pomoć i privatnost	Osoba po izboru birača; pomoć samo na zahtjev; tajnost i zabrana utjecaja.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	
Hitni postupak	Kontakt lokalne komisije, evidencija barijere, rezervna lokacija/oprema i postupak pritužbe.	☐ da ☐ djelomično ☐ ne	

Predložena klasifikacija lokacije

Ocjena	Značenje	Postupak
A – pristupačno	Samostalan, siguran i dostojanstven pristup cijelom postupku.	Može se koristiti; redovita kontrola.
B – djelomično pristupačno	Manji nedostaci koji se mogu ukloniti prije izbora.	Obvezan korektivni plan i ponovna provjera.
C – nepristupačno	Barijera onemogućava samostalan ulaz ili glasanje.	Zamijeniti lokaciju; radovi samo ako su završivi i provjerljivi na vrijeme.
D – neprihvatljivo	Rizik po bezbjednost, dostojanstvo ili tajnost glasanja.	Ne može biti određeno kao biračko mjesto.